

УДК 336.144

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ У БЮДЖЕТНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

*Кондусова Л.Ф. к.е.н., доцент,
Нескородєва І.І. к.е.н., доцент (ХНЕУ)*

У статті здійснено порівняння постатейного та програмно-цільового методу формування бюджету. Теоретично доведена поява програмно-цільового методу вперше в СРСР, а не в США.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Розвиток соціально-економічних відносин в Україні зумовлює необхідність скорішого рішення проблеми фінансової стабільності – основи загальнодержавної стабільності та виходу з економічної кризи. Стабільність в суспільстві та постійне економічне зростання потребує проведення активної фінансової політики і насамперед бюджетної політики. Бюджетна політика повинна бути жорсткою але справедливою і активною. Необхідно визначити пріоритетний напрямок розвитку національного господарства та створити умови щодо захисту товаровиробників і сприяти залученню іноземних інвестицій.

Економічний дисбаланс та падіння виробництва негативно впливають на формування доходів і фінансування видатків бюджету. Формування і регулювання бюджетів потребують збалансованості, що зумовлює необхідність базування саме на балансовому методі регулювання бюджетів. Застосування того чи іншого методу бюджетного регулювання залежить від підстав складання бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями бюджетного планування займалися відомі науковці серед яких: А.О. Єпіфанов, І.В. Сало, І.І. Д'яконова, А.Г. Фотонов, Е.П. Голубков та інші [1, 2, 3]. Але поряд з цим і досі залишається не вирішеним питання стосовно методик формування бюджету на основі принципу найефективнішого використання бюджетних ресурсів з метою отримання конкретних результатів.

Метою статті є дослідження історії застосування інструментів програмно-цільового методу у вітчизняній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи методи регулювання доходів бюджетів, такі вітчизняні вчені, як А.О. Єпіфанов, І.В. Сало, І.І. Д'яконова ще десять років тому назад визначали, що у час, який передував переходу до ринкової економіки, процес складання, як правило, розпочинався з формування видаткової бази, а потім порівнювали видатки та доходи не допускаючи перевищення доходів над видатками. Нині, бюджет складають на основі прогнозних розрахунків доходів,

і це правильно, але тут потрібні чіткі нормативи відрахувань від загальнодержавних джерел доходів у доходи бюджетів місцевих рад, що в умовах економічної кризи неможливо [1, с.55].

У зв'язку з цим постає проблема дослідження з 2002 року в Україні впроваджується програмно-цільовий метод формування бюджету. Використання цього методу дозволяє оцінювати результативність державних програм та чітко визначити, на що саме витрачаються бюджетні кошти. Сутність програмно-цільового методу складання бюджету полягає в тому, що процес формування бюджету починається із зосередження уваги спершу на результатах, яких необхідно досягти, а вже потім на ресурсах, потрібних для досягнення цих результатів.

Виходячи з того, що програмно-цільовий метод складання бюджету базується на результатах діяльності і досягненнях місцевого уряду та його структурі, він сприяє підвищенню дієвості та ефективності місцевого самоврядування.

Кабінетом Міністрів України 14 вересня 2002 року була схвалена "Концепція застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі", в якій визначається мета та основні принципи застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Метою запровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі є встановлення безпосереднього зв'язку між виділення бюджетних коштів та результатами їх використання.

Основними принципами програмно-цільового методу є:

забезпечення прозорості бюджетного процесу, що чітко визначає цілі і завдання, на досягнення яких витрачаються бюджетні кошти, підвищення рівня контролю за результатами виконання бюджетних програм;

упорядкування організації діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання бюджетних програм шляхом чіткого розмежування відповідальності за реалізацію кожної бюджетної програми між визначеними головним розпорядником бюджетних коштів і відповідальними виконавцями бюджетних програм;

посилення відповідальності головного

розпорядника бюджетних коштів та дотримання відповідальності бюджетних програм законодавчо визначеній меті його діяльності, а також за фінансове забезпечення бюджетних програм і результати їх виконання;

підвищення якості розроблення бюджетної політики, ефективності розподілу і використання бюджетних коштів.

У концепції застосування програмно-цільового методу були визначені такі елементи:

1. формування бюджету у розрізі бюджетних програм;
2. відповідальні виконавці бюджетних програм;
3. прив'язка коду бюджетної програми до коду функціональної класифікації видатків бюджету;
4. складові елементи бюджетної програми (мета та завдання бюджетної програми; напрями діяльності, які повинні відповідати завданням і функціям головного розпорядника бюджетних коштів; результативні показники (кількісні та якісні, які характеризують результати виконання бюджетної програми і підтверджуються статистичною, бухгалтерською та іншою звітністю і які дають можливість здійснити оцінку використання коштів на виконання бюджетної програми);
5. застосування середньострокового бюджетного планування;
6. паспорт бюджетної програми.

Деякі елементи програмно-цільового методу – бюджетні запити, були введені з 1998 року. Бюджетні запити подаються за встановленою формою з обов'язковим визначенням головними розпорядниками бюджетних коштів: основної мети діяльності; завдань на плановий рік; проведення аналізу результатів діяльності, досягнутих у минулому році; прогнозованих очікуваних результатів діяльності у поточному році; обґрунтування розподілу граничного обсягу видатків за кодом функціональної класифікації та напрями діяльності. Крім того, існували назви окремих кодів функціональної класифікації, що застосовувалися для одного головного розпорядника, які на сьогодні за своєю ознакою можуть бути назвами окремих програм.

Застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі регламентується значною законодавчо-нормативною базою, регулюється, зокрема, Бюджетним кодексом України, постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 р № 228 "Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ; наказами Мінфіну від 14 грудня 2001р. № 574 "Про затвердження Інструкції про статус відповідальних виконавців бюджетних програм та особливості їх участі у бюджетному процесі", від 27 грудня 2001 № 604 "Про бюджетну класифікацію та її запровадження", від 8 серпня 2002р. № 621 "Про запровадження

результативних показників, що характеризують виконання бюджетних програм.

Однією з головних відмінностей програмно-цільового від постатейного методу формування бюджету є те, що в розрізі застосування програмно-цільового методу бюджет формується не за функціями, а за програмами. Водночас коди програмної класифікації мають бути пов'язані з кодами функціональної класифікації, що дає можливість представляти бюджет у розрізі функцій, які служать для того, щоб надавати можливість формулювати показники зведеного бюджету, які використовуються для здійснення міжнародних порівнянь та в статистичних цілях.

При постатейному підході бюджет направлений на утримання бюджетних організацій і не аналізується кінцевий результат і доцільність існуючої мережі установ, що для програмно-цільового методу формування бюджету є одним із головних елементів.

При програмно-цільовому методі формування бюджету розглядаються не тільки планові показники, а й показники результативності за попередні періоди. Програмно-цільовий метод передбачає планування бюджету не тільки на наступний рік, як при постатейному, а й на перспективу, тобто програмно-цільовий метод формування бюджету сприяє застосуванню перспективного бюджетування (планування видатків на кілька років), як відзначають вітчизняні економісти.

При цьому слід зауважити, що у колишньому Союзі складання плану опиралось на Комплексну програму науково-технічного прогресу на 20-річний період, яка розроблялася в перед плановий період під керівництвом Академії наук СРСР і Держкомітету по науці і техніці. Головною формою планування був п'ятирічний план, який складався в рамках довгострокового плану, розрахованого на 15-річний період, і служив основою для річних планів. Робота над планом проводилась у декілька етапів. Спочатку розроблялась концепція п'ятирічного плану, а потім основні напрями економічного і соціального розвитку країни на плановий період.

Такі автори, як А.Г. Фотонов, В.Л. Тамбовце, Б.В. Лабренц у своїй роботі "Программно-целевой метод в планировании" [2] стверджують, що ще в 1923 році на території Радянського Союзу даний метод планування використовувався при розробці ГОЕЛРО, який являв собою першу довгострокову цільову програму.

Постатейний метод формування бюджету не має належного обґрунтування видатків бюджету при його підготовці, аналізі та прийнятті відповідних рішень. Розпорядники бюджетних коштів складаючи бюджетні запити, обґрунтовують їх нормами та оперують економічними категоріями, такими як зарплата, витрати на енергоносії тощо, замість того, щоб ставити питання про доцільність цих видатків. При програмно-цільовому методі формування

бюджету розпорядники бюджетних коштів обґрунтовують бюджетні запити, виходячи з фактичних та планових показників результативності.

На відміну від постатейного методу, програмно-цільовий метод посилює відповідальність за виконання програм. Так як, за кожною бюджетною програмою передбачене закріплення конкретного відповідального виконавця (бюджетної установи, конкретних осіб). Окрім того, програмно-цільовий метод посилює прозорість витрачання бюджетних коштів порівняно з постатейним підходом. При складанні бюджету за бюджетними функціями важко зрозуміти, що саме фінансується під тією чи іншою функцією. Часто назва функції аж ніяк не відповідала заходам, які насправді фінансувалися.

Відмінність традиційного для сучасної України засобу бюджетування (постатейного методу формування бюджету) від програмно-цільового методу наведено у порівняльній таблиці 1.

Економісти, які отримали вищу освіту у колишньому СРСР, можуть зауважити, що програмно-цільовий метод мало відрізняється від постатейного, традиційного для економіки соціалізму.

“Концепція застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі” (далі “Концепція”) передбачає три етапи реалізації.

На першому етапі у 2002 році – удосконалення форм бюджетних запитів головних розпорядників бюджетних коштів.

На другому етапі (2003-2004 роки) – запровадження складання паспортів бюджетних програм.

На третьому етапі (2005 і наступні роки) – здійснення оцінки та подальше вдосконалення формування і виконання бюджету на основі програмно-цільового методу у бюджетному процесі.

Таблиця 1

Основні відмінності між постатейним підходом формування бюджету та програмно-цільовим методом

Постатейний (традиційний) метод	Програмно-цільовий метод
Бюджет складається у розрізі бюджетних функцій	Бюджет складається у розрізі бюджетних програм
Бюджет направлено на утримання бюджетних організацій	Бюджет направлено на досягнення найбільш ефективних результатів від власних бюджетних витратків
Планування бюджету на короткострокову перспективу – рік	Планування бюджету на середньострокову перспективу – 3-5 років
Обґрунтування витратків на базі звітних даних без оцінки їх діяльності	Обґрунтування витратків бюджету на основі фактичних та планових показників результативності
Номинальна відповідальність за результати діяльності бюджетних установ	Посилення відповідальності при виконанні конкурентних програм
Непрозорість витрачання бюджетних коштів	Прозорість витрачання бюджетних коштів

Для впровадження програмно-цільового методу в Україні з червня 2005 року по березень 2006 року проводилось підписання мерами 30 міст угоди з Агентством міжнародного розвитку США (USA ID) про співробітництво у рамках проекту “Реформа місцевих бюджетів України”.

6 червня 2006 року у Києві відбулось підписання мерами 55 українських міст угоди з Агентством міжнародного розвитку США (USA ID). Ця акція – другий етап реформування місцевих бюджетів в Україні при підтримці USAID.

Одним з елементів програмно-цільового методу є формування бюджету в розрізі бюджетних програм. Але на сьогодні не має чіткої інструкції, яким чином складається програма. Тільки у “Концепції” дається визначення, що бюджетна програма – систематизований перелік заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети і завдань, виконання яких пропонує та здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій [2, с. 55]. У зв’язку з цим, на нашу думку, настала необхідність у розгляді та затвердженні бюджетного процесу у новій редакції. У новий проект бюджетного кодексу закладено програмно-цільовий метод формування всіх бюджетів, у тому числі й

місцевих, так у главі десятій проекту “Бюджетного кодексу” викладено загальні положення, вимоги, порядок реалізації та виконання цільової бюджетної програми.

Цільова бюджетна програма є основним елементом програмно-цільового методу формування витратків бюджету, через які розробляється і здійснюються загально державні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України, а також програми регіонального та місцевого значення, які передбачають повне або часткове бюджетне фінансування, або фінансування, яке прямо або опосередковано пов’язане з бюджетом.

Через цільові бюджетні програми реалізуються програми міжнародного співробітництва та реалізації інвестиційних проектів на території України, які мають пряме або опосередковане відношення до бюджету. Ознаками того, що програма має відношення до цільової бюджетної програми є одним з наступних чинників:

1. часткове або повне бюджетне фінансування або кредитування програми;
2. реалізація програми збільшує або може збільшити бюджетні боргові зобов’язання;

3. програма реалізується під державні гарантію.

Розробка і прийняття цільової програми згідно вимог проекту нового “Бюджетного кодексу” є обов’язковою умовою для отримання бюджетних коштів бюджетною установою з метою виконання покладених на неї завдань та виключенням бюджетних коштів, які передбачаються для утримання самої бюджетної установи і на виконання бюджетною установою повноважень постійного характеру (непрограмні видатки).

Бюджетні цільові програми поділяються на програми загального значення або загальні програми і програми локального значення або локальні програми. Загальні програми виконуються кількома головними розпорядниками бюджетних коштів, один з яких є відповідальним за виконання даної програми. Локальні програми виконуються одним головним розпорядником бюджетних коштів, який є одночасно і відповідальним розпорядником.

Бюджетні цільові програми можуть бути комерційні і некомерційні. Комерційні програми передбачають безпосереднє повне або часткове повернення у майбутніх періодах вкладених на їх реалізацію бюджетних коштів. Некомерційні програми не передбачають безпосереднє повернення у майбутніх періодах вкладених на їх реалізацію бюджетних коштів, при цьому некомерційні програми можуть мати за мету - економію бюджетних коштів або іншу опосередковану вигоду. Виключно, через цільові бюджетні програми фінансуються:

видатки пов’язані з капітальним будівництвом, реконструкцією, реставрацією, а також створення нових основних фондів;

видатки пов’язані з програмами фінансування за рахунок запозичень та програмами кредитування; видатки, які носять обмежений у часі характер.

Джерелами фінансування цільових бюджетних програм є: доходи з джерел фінансування; доходи з джерел кредитування; доходи з інших джерел доходів бюджету, крім власних доходів бюджетних установ і доходів цільових бюджетних фондів.

Цільові бюджетні програми можуть фінансуватися одночасно з різних джерел. Цільова бюджетна програма реалізується за умови затвердження її Верховною Радою України або відповідною місцевою Радою. Вони можуть затверджуватися попередньо або разом з затвердження бюджету.

Цільові бюджетні програми можуть затверджуватися разом з ратифікацією договорів (угод) або до ратифікації такого договору (угоди) з подальшою його ратифікацією. Забороняється реалізація цільової бюджетної програми, складеної на виконання міжнародних договорів (угод), які не були ратифіковані. Реалізація цільової бюджетної програми може здійснюватися після включення програми до бюджету, яким передбачається її фінансування. Забороняється фінансувати цільові бюджетні

програми не затверджені Верховною Радою України або відповідною місцевою Радою. Фінансування таких цільових бюджетних програм є нецільовим використанням бюджетних коштів.

Цільові бюджетні програми, які подаються на затвердження Верховній Раді України або відповідній місцевій Раді, відповідно узгоджуються з Міністерством Фінансів України або відповідним фінансовим підрозділом виконавчого органу Ради і схвалюються Кабінетом Міністрів України або відповідним виконавчим органом Ради.

Цільові бюджетні програми складаються, як правило головним розпорядником бюджетних коштів, який буде реалізовувати цю програму, у стандартній формі затвердженій КМУ.

Реєстр цільових бюджетних програм з присвоєнням їм коду відповідно вимогам нового Кодексу, здійснюється Міністерством Фінансів України в розрізі програм, які стосуються Державного бюджету України, та фінансовим підрозділом виконавчого органу Ради в розрізі програм, які стосуються відповідного місцевого бюджету

Кожна цільова бюджетна програма має термін виконання, після завершення якого фінансування цільової бюджетної програми припиняється. Виконання цільової бюджетної програми може бути достроково припинено або термін її виконання може бути пролонговано. Подовження терміну виконання цільової бюджетної програми обмежується новим терміном виконання або розглядається питання про переведення видатків на реалізацію програми у категорію непрограмних видатків. Пролонгація терміну виконання цільової бюджетної програми вимагає внесення змін до паспорту відповідної програми. Переведення видатків цільової бюджетної програми до категорії видатків непрограмного характеру припиняє їх фінансування у розрізі самої цільової бюджетної програми і фінансування програми припиняється.

Дострокове припинення виконання цільової бюджетної програми здійснюється у випадках:

1. недоцільності виконання (відсутності предмету або умов за якими складається програма);
2. неефективності виконання програми;
3. наявності нецільового використання бюджетних коштів або інших порушень виявлених під час виконання програми;
4. необхідності внесення суттєвих змін до програми;
5. зміни пріоритетів державної політики або політики відповідального головного розпорядника бюджетних коштів;
6. припинення фінансування у зв’язку з невиконанням доходної частини бюджету.

Виконання цільової бюджетної програми може бути припинено достроково як після завершення фінансового року так і в процесі виконання бюджету у поточному році. Дострокове припинення виконання цільової бюджетної програми передбачає внесення

змін до затвердженого бюджету тільки у випадках, коли кошти, що планувалися на фінансування програми, виконання якої достроково зупинено, передбачається перерозподілити на інші потреби. Цільові бюджетні програми, термін яких закінчився і не був продовжений або виконання яких було достроково припинено без поновлення у фінансуванні, знімаються Міністерством Фінансів України з реєстру.

На основі порівняння усіх відмінностей програмно-цільового методу від постатейного, слід відмітити головну рису програмно-цільового методу, який базується на тому, що формування бюджету починається із зосередження уваги на результатах, а потім визначаються ресурси для досягнення цих результатів.

Під час визначення бюджетної програми необхідно усвідомити, яким чином вимірювати результати її реалізації.

Застосування результативних показників дає змогу чітко засвідчити ефективність використання бюджетних коштів, співвідношення досягнутих результатів та витрат, тривалість виконання бюджетної програми, її необхідність і відповідність визначеній меті, а також порівнювати результати виконання бюджетної програми у динаміці за роками та між головними розпорядниками бюджетних коштів, визначити найефективніші бюджетні програми при розподілі бюджетних коштів.

Результативні показники поділяються на такі групи:

показники затрат – визначають обсяги та структуру ресурсів, що забезпечують виконання бюджетної програми (наприклад, кількість установ, кількість штатних одиниць тощо);

показники продукту – використовуються для оцінки досягнення поставлених цілей. Показником продукту є, зокрема, кількість користувачів товарами (роботами, послугами), виробленими в процесі виконання бюджетної програми (наприклад, кількість підготовлених спеціалістів, кількість студентів, вилікування хворих тощо);

показники ефективності – визначаються як відношення кількості вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг) до їх вартості у грошовому або людському вимірі. Це витрати ресурсів на одиницю показника продукту (наприклад, кількість студентів на одного викладача, вартість підготовки одного студента тощо);

показники якості – відображають якість вироблених товарів (виконаних робіт, наданих послуг).

Ці показники показують користь від здійснення заходів бюджетної програми (наприклад, збільшення газифікованих сіл на 5 % порівняно із минулим періодом, зниження захворюваності на діабет на 1,5 % порівняно із минулим роком тощо).

Для різних типів програм використовують різні показники, а тому головним розпорядником

бюджетних коштів або відповідальним за оцінку програм слід обирати і використовувати ті показники, які найкраще відображають результати програми (досягнення встановленої мети та виконання поставлених завдань).

Перехід до середньострокового бюджетного планування також дозволить учасникам бюджетного процесу узгодити політику розвитку країни у сфері державних фінансів.

Розпорядники бюджетних коштів, бюджетні установи і організації та громадськість повинні бути проінформовані про бюджетну стратегію уряду та добре знати, на які напрямки та заради досягнення яких цілей уряд планує у майбутньому витратити кошти платників податків.

Середньострокове бюджетне планування – це визначення головними розпорядниками бюджетних коштів на підставі Програми діяльності Кабінету Міністрів України плану своєї діяльності на середньостроковий період та обсягу необхідних коштів для досягнення поставлених цілей у середньостроковій перспективі.

Середньострокове бюджетне планування є необхідним елементом впровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Перехід до середньострокового бюджетного планування дасть учасникам бюджетного процесу можливість узгодити свої стратегічні плани діяльності з наявними бюджетними коштами як у рамках підготовки проекту бюджету на відповідний рік, та і на наступні періоди, що сприятиме переходу до формування довгострокової бюджетної політики.

Середньострокове бюджетне планування запроваджується з метою:

- поліпшення макроекономічного балансу шляхом розроблення узгоджених та реалістичних прогнозів доходів до бюджету;

- визначення загальних цілей бюджетної політики та забезпечення відкритості у їх досягненнях впродовж багатьох років;

- визначення і дотримання чітких пріоритетів у сфері державних видатків;

- забезпечення можливості ініціювання змін у бюджетній політиці та механізмів контролю за їх реалізацією;

- удосконалення розподілу бюджетних коштів, спрямованих на досягнення стратегічних пріоритетів, як за функціями, так і між відповідними функціями;

- підвищення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за ефективне та раціональне використання бюджетних коштів;

- посилення загального бюджету контролю.

У бюджетній декларації 2009 року йдеться про продовження проведення експерименту із запровадження нових елементів програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів, що сприятиме узгодженню загальнонаціональних пріоритетів з інтересами громад.

Таким чином, за майже 60-річний строк використання програмно-цільового методу в СРСР був накопичений немалий досвід. Цей досвід слід було б використати в Україні, зробивши поправку на демократичний устрій та ринкову спрямованість економіки держави та урахувати всі недоліки використання програмно-цільового методу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Спіфанов А.О., Сало І.В., Д'яконова І.І. Бюджет і фінансова політика України.- К.: Наукова думка, 1997. - 302 с.
2. Фотонов А.Г. Програмно-целевой метод в планировании/ Фотонов А.Г., В.Л. Тамбовцев, Б.В. Лабренц.- М.: Наука, 1982. - 150 с.
3. Голубков Е.П. Програмно-целевой метод планирования.- М.: Наука, 1979. – 80 с.
4. Концепція застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Збірник нормативно-інструктивних матеріалів. Міністерство Фінансів України, 2003.-196 с.
5. Чистов Л.М. Эффективность программно-целевого управления народнохозяйственным комплексом.- Л.: Знание, 1988. - 20 с.
6. Зубаков В.Д. Програмно-целевое планирование./ В.Д. Зубаков, Г.С. Гладків. – М.: Сов. Радио, 1980. - 48 с.
7. Кондратьев В.В. Технология формирования целевых программ (структурное описание)/ В.В. Кондратьев, И.А. Кузнецов, В.П. Филиппов.-М.: 1988. – 120 с.
8. Запатріна І.В. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету// Фінанси України, 2008. - №25. - с.10.

*Рецензент к.е.н., доцент ХНА ім. Я. Мудрого Чуприна О.О.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*

УДК 339.1

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВИХ ЗАСАД У СФЕРІ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В 1990-ТІ РОКИ

*Лантух В.В., д.і.н, професор,
Грицай М.М., аспірант (ХНУ ім. В.Н Каразіна)*

В даній статті розглянуті умови, в яких формувалися інституційно-правові основи торгівлі України після переходу країни на ринкові відносини. Акцентом уваги є законодавча практика держави, та суспільно-історичні процеси 1990-х років, які мали вплив на становлення сфери торгівлі.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Ефективність функціонування торгівельної сфери кожної держави багато в чому залежить від ефективності законодавства, його відповідності потребам суспільного розвитку. Нажаль, остання торгівельна практика України, зокрема міжнародна, демонструє, що рівень торгівельної культури та бізнес-відносин на сьогодні ще залишається дуже далеким від міжнародних стандартів. Між тим, держава має можливість формувати правила гри у торгівлі шляхом напрацювання ефективної і дієвої законодавчої бази, орієнтуючись при цьому на стан та потреби суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор з посиланнями на джерела. Як зазначається в останніх дослідженнях, сьогодні в Україні і досі відсутнє постійне відстеження процесів впливу держави на

торгівлю [1, с. 17]. Цим пояснюється і недостатність розгляду та аналізу умов, в яких формувалися сучасні правові засади у сфері торгівлі України. Загальні проблеми умов формування інституційно-правових засад в 1990-ті роки, в тому числі і у сфері торгівлі, розглядалися в працях В.М. Соболева [2], В.Б. Гриньова та А.С. Гугеля [3], інституційні аспекти формування соціального ринкового господарства та шляхи інституційної адаптації до нього економіки України розглядалися в роботі С.Ю Дефоржа, І.А Дмітрієва та М.Н. Ким [4]. В нагоді до розгляду даного питання можуть стати також дослідження історичного характеру. Еволюційний погляд на проблему дозволяє встановити, що моменту зміни економічного курсу передував довготривалий період стагнації вітчизняної торгівельної справи. Нами раніше відмічалось, що рівень організації торгівлі в 1920-ті роки, був набагато вищим, ніж на момент переходу на ринкові відносини в 1990-ті